

Küçük Menderes nehri ile tâbilerinin ıslahına dair 1/687 numaralı kanun lâiyhası ve Nafia ve Bütçe encümenleri mazbataları

T. C.
Başvekâlet
Muamelât müdürlüğü
Sayı 6/1443

13-V-1933

Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

Küçük Menderes nehri ile tâbilerinin ıslahına dair Nafia vekilliğince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetince 11-V-1933 te Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan kanun lâiyhası esbabı mucibesile birlikte yüksek huzurlarına sunulmuştur efendim.

Başvekil
İsmet

Esbabı mucibe lâiyhası

Asırlardan beri gösterilen ihmal ve lâkaydi yüzünden yatağını her türlü rüsubatla doldurduğu için yepdiği taşkımlar, yargınlar ve mecra tebdilleri ile güzergâhına ve ona yakın olan sahalara tesadüf eden yerleri oturulamaz, yaşanamaz bir hale koyan, dünyanın en mümbit ve en feyizli arazisi kıymet ve meziyetindeki binlerce, yüz binlerce dönüm araziye ekilemez, istifade edilemez bir vaziyete getiren büyük Anadolu sularımızdan birisi de küçük Menderes nehridir. Küçük Menderes nehri; Ödemişin Bozdağ yaylası yamaçlarında ve (1400) rakımında zeminin altındaki ve üstündeki sulardan teşekkül eden derelerle meydana gelir ve yıllankavi kıvrımlarla (151) kilometrelik bir uzunluk arzederek kendisine iltihak eden küçük, büyük derelerle birlikte Kuşadasının Selçuk ovasında ve geniş bir koy dahilinde denize dökülür.

Nehir; membandan itibaren (114) kilometreye kadar seylâbi ve ondan sonra durgun denecek derecede sakindir. Fakat nehrin asıl ölüm saçan zehri bu sükûnette mündemiçtir. Çünkü membandan itibaren hemen (51) inci kilometreden sonra gittikçe artan bir şiddetle nehir yatağında intizamsızlıklar başlamakta ise de felâketler, facialar doğuran taşkımlar daha ziyade nehirin durgun ve sakin görünen kısımlarında artmakta ve azgınlaşmaktadır.

Küçük Menderesin membandan itibaren (79) uncu kilometresinden sonra sıklaşan taşkımlarla tağdiye edilen ve bu suretle beslendikçe zarar sahasını mütemadiyen genişleten başlıca göller:

Nohut, Gümüş, Hasan, Kaplancık, Akarca, Akgöl, Cellât, Göllüce, Çavuşlar, Balıkçı, Karagöl, Belevi, Gumbüldek, Civaşır, Çakalboğazı, Gebekilise, Alman, Akgöl, Srainler, Bodrum, Çanak gölleridir.

Bu gün kurutulması ve ıslah edilmesi istihdaf edilen bütün bu göllerin asgarî satırları (36,618) dönüm olduğu halde feyezân satırları yüz binlerce dönüme çıkar. Nehirin havzasında bu göller haricinde taşkımların yaptığı bataklık sahası olarak tesbit edilen (113,366) dönümü de ilâve edecek olursak mevzu bütün fecaatle kendisini arzeder.

Bu fecaat; yurdumuzun iklimi, arazi tabiatı her türlü mahsulü en müsait evsafıta yetiştirmeğe ka-

biliyetli, vesait münakalesi mütekâmil ve mahsulün haricî pazarlara arzı sehil bir mıntakasında cereyan etmekte ve hayatı, sıhhatı, serveti burada kemirmektedir.

Filhakika Küçük Menderes havzai miyahisine isabet eden arazi; Ödemiş, Tire, Bayındır, Torbalı kazaları ve Kuşadasının Selçuk nahiyesi gibi mütenevvi mahsul yetiştirmeye salih ve her türlü eşcarr müsmireye müsait bir mıntaka da bulunmakta ve havza (131) kilometre demiryolu, (60) kilometre şose ve (870) kilometre köy yolu ile en büyük ihraç limanlarımızdan biri olan İzmirle bağlanmış bulunmaktadır.

İzmirin hemen kucağında denilecek kadar ona yakın olan bu feyyaz sahanın tarihi mazbutata nazaran vaktile bir milyondan fazla olan sakinlerine ancak refah, saadet ve servet verdiği ve buralarda yer yer umran abideleri yükseldiği malûm ve meydanda bir hakikattir. Anlaşıyor ki bu feyizli toprakların üstünde yaşayanlara yine aynı neşeli çehre ile bakması için Cümhuriyet idaresini beklemek icap etmiş ve bir kısım yurttaşlarımızın her an zehirlenen ve didiklenen hayat ve sıhhatini kurtarmak işi de diğer feyizli eserleri arasında bu idarenin nasibi olarak kalmıştır.

İstatistiklere nazaran havzai miyahiyede ekilebilen veya ekilebilir hale getirilebilen (2 371 000) dönüm arazi mevcut iken bunun ancak (966 000) dönümü üzerinde ziraat edilebilmekte ve mütebaki (1 405 000) dönümü taşkımlar, sel tahribatı ve bataklıklar dolayısıyla ekilememekte ve seneden seneye yatağın daha bir az dolması sebebiyle ekilemeyen saha tevessü etmektedir.

Burada dikkat etmek icap eder ki ekilememekte olan arazi ekilmekte olana nazaran çok daha mümbit, çok daha verimli olan kısım ve ekilmekte olan kısım nehrin şerrinden masun, fakat bittabi diğerine nazaran nisbeten kıraç olandır. Bu mahdut sahada (1 405 000) dönüm arazinin ziraat edilememekte olması sebepleri arasında bir kısım halkın muhitin gittikçe yaşanılmaz, barınılamaz bir hale gelmesi yüzünden köylerini, tarlalarını terkedip çekilmiş olmalarını da zikretmek icap eder.

Aydın demiryol idaresinin ötedenberi tutmakta olduğu nakliyat istatistikleri seneden seneye bu saha hasılatında gösterdiği tenakusla bu mütaleayı teyit etmekte ve yine bu idarenin tesisi zamanında güzergâh için tanzim edilmiş olan haritada görülen Cellât bataklığının o zamanki sahasile bu günkü vüsatı arasında büyük bir fark göze çarpmaktadır.

Yine istatistiklere nazaran Havzada (173 936) nüfus ve (307) köy vardır. Bu köylerin (198) i dağ ve yamaçlarda, 109 da ovada teessüs etmiştir.

Sahanın göl ve bataklıklarla taşkımlardan gördüğü sıhhi zararı tebarüz ettirmekte olmak itibarile zikretmek icap eder ki dağ köylerinde beher aile (15 - 10) nüfustan tereküp ettiği halde ova köylerinde her aile efradı ancak (2 - 3) arasında kalmaktadır. Bunlarda çocuk vefiyatı hemen doğum miktarına çıkmakta ve yine bu miktarda vasatı ömrü beşer (35) i geçmemektedir.

Bu sahada nehrin rejimini tetkik ve arazinin nirengisini yapan mühendislerimiz (25 - 30) yaşındaki halkı - zafiyeti umumiyelerine ve malaryanın verdiği bitabiye telmihan - raporlarında genç ihtiyarlar diye tevsim etmişler ve yarım asır evvel ait malûmatı alabilecek buralarda kimse bulamadıklarını acı, acı ifade etmişlerdir.

Nüfus kesafetinin sahile ve İzmirle yaklaştıkça azalmakta olduğunun görülmesi de yine en feyizli ve verimli ve mahrece en yakın sahanın en barınılmaz bir hale gelmiş olduğunu canlandıran bir keyfiyettir.

İşte lüzumu ıslahı bu kadar âcil ve bu kadar hayati bir ehemmiyet arzeden bu nehir ve tevabii ile husule getirdiği göl ve bataklıklar sahasında Hükümet bir taraftan kuvvetli ve canlı bir malaraya mücadele teşkilâtile senelerdenberi bu fecaatin tahdidine sai bulunmuş ve hayli müsmir neticeler elde etmiş olmakla beraber bir taraftanda esaslı ıslah tedbirleri için lâzım olan fennî tetkikleri yapmıştır.

Bu iptidai etütler ikmal edilmiş ve artık filiyata geçebilecek hale gelmiş olduğundan merbut lâ-yihayı kanuniye tanzim ve takdim kılınmıştır.

Lâyihada munhasıran bu gün bu sahada suların yapmakta olduğu sıhhi ve iktisadî zararların önüne geçilmesi ve o sahanın emniyetle yaşanabilir, emniyetle ziraat yapılabilir bir hale getirilmesi istihdaf edilmiş ve iska keyfiyeti ileride ikinci bir hamleye bırakılarak mevzubahs edilmemiştir.

Çünkü birinci ameliye, esbabı maruzadan dolayı, derhal teşebbüs almayı icap ettirir bir key-

fiyet olduğu halde iska işi verimli bir teşebbüs halinde tecelli edebilmek için oralarda nüfusun daha biraz tekâsüfüne ve bu yüzden ayrıca tetkikler icrasına ve bilhassa daha bir müddet rasat yapılmasına ihtiyaç gösterir.

Binaenaleyh lâyiha'nın birinci maddesinde havzada bu maksatla yapılacak ıslahat ve ameliyatın nevi ve bu iş için sarfına mezuniyet istenilen tahsisatın miktarı gösterilmiştir.

İkinci maddede göl ve bataklıklardan ve ıslahat yapılan sahadan çıkacak sahipsiz arazinin Hükümetin yedi istifadesine tamamen geçebilmesi ve başkaları tarafından ilerde tevsiki kabil olmayacak temellük iddialarına mahal bırakılmaması için bu maksatla daha evvelden tedbir alınmasına mezuniyet istenilmiştir.

Üçüncü maddede daimî veya zaman, zaman su altında kalan veya bataklığa inkilâp etmiş bulunan sahipli arazinin ıslahattan sonra yükselecek olan kıymetinden bir miktarına Hükümetin iştiraki esasî kabul edilmiş ve bu Hükümet hissesinin Maliyece tarzı tahsili tesbit edilmiştir.

Çünkü malûm olduğu veçhile her hangi bir Nafia işi dolayısıyla hususî şahıslara ait emval ve emlâk ya bizzat veya bilvasıta müntefi olabilir ve bu yüzden kıymetlenebilir.

Civarında yapılan her hangi bir Nafia işi yüzünden bilvasıta şereflenmiş ve kıymetlenmiş olan sahipli emval ve emlâkten Hükümetin şerefiye alması caiz ve lâzım olduğu gibi sahipli emval ve emlâke doğrudan doğruya kıymet izafe eden her hangi bir Nafia işi dolayısıyla de husule gelen fazlai kıymete bir nisbet dahilinde Hükümetin iştiraki icap eder.

Bütün mütemeddin memleketler mevzuatı kanuniyesinde yer bulmuş olan bu husus hukukan olduğu kadar Hükümete mümasil teşebbüslere girişebilmek imkânını hazırlamak noktasından da lâzım ve zaruridir.

Dördüncü madde tahsisatın sarfı şeklini ve müteakip maddelerde kanunun meriyet tarihile icrasını ifade ve tasrih için yazılmış bulunmaktadır.

Nafia encümeni mazbatası

T. B. M. M.
Nafia encümeni
Karar No. 13
Esas No. 1/687

21 - V - 1933

Yüksek Reisliğe

Küçük Menderes nahrile tabilerinin vücade getirdiği göl ve batakların ıslahına ait, Nafia vekâletince hazırlanıp İcra Vekilleri Heyetince Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan, kanun lâyihası esbabı mucibesile Başvekâleti Celilenin 13 - V - 1933 tarihli ve 6/1443 sayılı tezkeresile Riyaseti Celileden encümenimize havale buyurulmakla Nafia vekili beyefendi hazır olduğu halde okunup müzakere edildi.

Ödemiş civarındaki Bozdağı ve Babadağı yamaçlarından çıkan Küçük Menderes nehrinin membarları deniz seviyesinden 1440 metre yüksektir. Garbe doğru sert bir cereyan ile Ödemiş, Tire yakınlarından geçerek ovaya dahil olur. Bu ovada cellât gölünü teşkil etmiştir. Kozpınar mevkiî önünden geçtikten sonra da Selçuk ovasına girer. Bu ovada da müteaddit göller teşkil ve ovanın her tarafını saran sazlık ve bataklıklardan geçerek Sisam adası karşılarında Adalar denizine dökülür.

Tireden itibaren imtidat ettiği sahada nehrin yatağı dağlardan gelen mevaddı turabiye ve rüsubatı saire ile dolmuştur.

Aynı havzai miyahiyede Menderesin ayaklarından Fetrek, Nohut, Gümüş derelerile Triyanda, Cellât, Kaplancık, Hasangölleri ıslah edilecek mıntaka dahilinde mühim bir saha işgal ederler.

Yapılan etütlere nazaran nehrin tulu kâmilî 141 kilometreye varır.

Hükümetin mazbatasına nazaran havzai miyahiyede 2 371 000 dönüm kabili zeri arazi bulunduğu halde nehrin taşması ve sellerin teşkil ettiği göller ve tahripler yüzünden bunun

1 405 000 dönümü ekilemez ve istifade edilemez metruk bir haldedir. İslahı icap eden havzai miyahiyede 307 köy ve 174 000 hasta ve cılız nüfus vardır.

Yine Hükümetin lâyihasına nazaran bu gün bu sahada suların yapmakta olduğu sıhhi ve iktisadi zararların önüne geçilmesi ve sahanın emniyetle yaşanabilir, emniyetle ziraat edilebilir bir hale getirilmesi düşünülerek iska keyfiyeti âtiye bırakılmıştır. İska işinin verimli bir hal alması için esasen nüfusun da daha ziyade tekâsüfüne ihtiyaç vardır.

Memleketimizdeki ekseri büyük nehirler seyrisifer hususunda sert cereyanlar ve sair arazi arızaları yüzünden çok masraflı bir iş olmak evsafını haiz olmakla bu itibarla da vaziyet ve ıslah derpiş edilmemiştir.

Asırlardan beri mühmel kalan ve çok feyyaz bir mıntakada zararlı bir şekilde dolaşan küçük Menderesin havzasındaki nüfusun emniyetle yaşaması ve buradaki çok mümbit toprakların yine emniyetle ziraat edilecek bir hale getirilmesi için asıl nehirde ve tâbilerinde ve getirdiği rüsubatla doldurduğu yerlerde ve meydana getirdiği göllerde ve bataklıklarda ameliyat ve ıslahat ifası yolundaki teşebbüsler büyük takdirlere lâyık görülerek lâyiha heyeti umumiyesi encümen-ce tasvip ve maddelerin müzakeresine geçilmiştir.

Birinci maddenin C fıkrasında istenilen 3,5 milyon liranın sarfına mebde olacak zaman gösterilmemiştir. İşin kıymet ve ehemmiyeti dolayısıyla tathir ve ıslah işinin bir an evvel başlaması yolundaki encümenin izhar ettiği temenni Nafia vekili tarafından da tasvip edilmekle C fıkrasına «1933 senesinden başlayarak en çok dört senede bitirmek üzere» kaydinin ilâvesi suretile maddede tadilat yapılması takarrür etmiştir.

Tapulu ve sahipli yerler mütemadiyen su altında kalmış olsalar dahi kurutulduktan sonra bir kısmının Hükümete intikalini bazı aza, hakkı tasarrufun teyidinde taallük eden esaslara münafi görmüş ise de, Maliye vekili beyefendinin verdiği izahat üzerine kendilerinin de muvafakatile maddede bazı tadiller yapılmıştır.

Diğer maddelerde icra kılınan tadilat ta aşağıya yazılmakla havale veçhile Bütçe encümenine tev-di buyurulmak üzere evrakın Yüksek Reisliğe takdimine karar verilmiştir.

Nafia E. Rs.	M. M.	Kâtip	Aza	Aza	Aza	Aza	Aza
Samsun	Erzincan	Manisa	Samsun	İçel	Kütahya	Tekirdağ	Eskişehir
<i>Etem</i>	<i>A. Samih</i>	<i>Osman</i>	<i>Dr. Asım</i>	<i>Hakkı</i>	<i>İbrahim</i>	<i>M. Rasim</i>	<i>Ahmet</i>

Kütahya mebusu

Üçüncü madde teşkilâtı esasiye kanununa muhaliftir.

Hükümete imar mukabili istimlak salâhiyeti verilemez; o ancak ıslahattan doğacak fazla kıymet üzerindedir ki masrafına mukabil arazi sahiplerinden bir şey isteyebilir. Vazı kanun eşhas emlakine kıymet takdir edecek bir ehli hibre vaziyetinde olmadığından muayyen bir yerin nısf veya rubu gibi bu meçhul ve yerine göre mütehavvil fazlai kıymetin şu veya bu nisbet dahilinde muadeletini tayin ve tahmine de imkân yoktur. Bundan başka senenin bazı zamanlarında su istilâsına uğrayan her tarla parçası da (istilâ zamanlarının az çok değişmesine, istilâ müddetlerindeki tabii ve zaruri ihtilâflara göre) ıslahattan muhtelif derecelerde istifade edeceğinden bu hususta maktu bir rubu ile cebri bir tesavi ihdası fikri adaleti de rencide eden bir neticedir. Binaenaleyh maddenin bu mülâhazat icaplarına uygun bir şekilde yeniden tanzimi vücubuna kaniim.

Hakkı

Bütçe encümeni mazbatası

T. B. M. M.
Bütçe encümeni
M. No. 170
Esas No. 1/687

27 - V - 1933

Yüksek Reisliğe

Küçük Menderes nehri ile tâbilerinin ıslahına dair olup Başvekâletin 13 - V - 1933 tarih ve 6/1443 numaralı tezkeresile Yüksek Meclise gönderilerek Nafia encümeni mazbatasile birlikte encümenimize tevdi kılınan kanun lâyihası Nafia vekili Beyin huzurile encümenimizce de tetkik ve mütalea edildi.

Bu bapta Nafia vekili Beyden alınan izahat üzerine teklif lâyihası Nafia encümeninin tadilatı dairesinde encümenimizce de kabul edilmiştir. Umumi Heyetin Yüksek tasvibine arz olunur.

Reis

Gümüşane	Edirne	Çorum	Erzurum	Erzurum	Isparta	Kayseri	Kırklareli
H. Fehmi	Faik	Mustafa	Aziz	Asım	Mükerrem	A. Hıbnı	M. Nahit
Manisa	Sivas	Yozgat					
M. Turgut	M. Remzi	S. Surra					

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

Küçük Menderes nehri ile tabilerinin ıslahına ait kanun lâyihası

MADDE 1 — Küçük Menderes nehri su havzası içinde bulunan :

A - Bütün dere, çay, nehir, kol ve ayakları ve azmakların lüzum görülenleri de ve hususile: Fetrek ve Tiryanda dereleri üzerinde ıslahat icrası,

B - Hassatan (Tire kasabasının Hüseyinağa köprüsünden) başlayarak denize kadar Menderes yatağı ve azmaklarının düzeltilmesi ve setler inşası suretile sel zararlarının önüne geçilmesi,

C - Bütün göl ve bataklıklara bu gibi su altında kalan sair arazinin kurutulması veya ıslahı ve icap eden göllerin feyezanı hazine bendi şekline sokulması ile bu maksatla görülecek diğer su işlerinin yapılması için en çok dört senede bitirilmek üzere 3,5 milyon liranın sarfına ve gelecek senelere sari taahhüdât icrasına ve bu maksatla bono ihracına mezuniyet verilmiştir.

MADDE 2 — İşbu ameliyat neticesinde kurutulan ve sel zararlarından kurtarılan veya düzeltilen araziden sahipsiz olanlarının Hükûmete

NAFIA ENCÜMENİNİN TADİLİ

MADDE 1 — Hükûmetin teklifi aynen.

MADDE 2 — Hükûmetin teklifi aynen.

geçmesini teminen ameliyata başlamazdan evvel tedbir alınır.

MADDE 3 — Daimi surette su altında kalmış veya bataklık haline gelmiş iken ıslahat neticesinde kurutulan sahipli arazinin mahalli idare heyetlerince takdir edilecek bedelin yarısı sahibi tarafından Hazineye verilir. Sahibi buna muvafakat etmediği takdirde Hükümetçe müzayede ile satılarak bedelinin yarısı Hazineye irat kayit, yarısı da, sahibine verilir. Senenin muayyen mevsimlerinde su altında kalan veya vakit vakit sel zararlarına uğrayan sahipli araziden yine bu ıslahatla kurtarılan kısmının idare heyetlerince takdir edilecek bedelinin dörtte biri Hazineye verilir. Bu bedeli sahipleri itaya razı olmadıkları takdirde birinci fıkra mucibince satılarak dörtte biri irat kaydedilmek üzere Hazineye ve mütebakisi de sahibine verilir.

MADDE 4 — İşbu ıslahatın yapılması için her sene sarfedilecek meblâğ Nafia vekâleti bütçesine konulur.

MADDE 5 — B ukanun neşri tarihinden mu-teberdir.

MADDE 6 — Bu kanunun icrasına Nafia ve Maliye vekilleri memurdur.

11 - V - 1933

Bş. V.	Ad. V.	M. M. V.
İsmet	Yusuf Kemal	Zekâi
Da. V.	Ha. V. V.	Mal. V.
Ş. Kaya	Ş. Kaya	M. Abdülhalik
Mf. V.	Na. V.	İk. V. V.
Dr. Reşit Galip	Hilmi	Muhlis
S. İ. M. V.	G. İ. V.	Zr. V.
Dr. Refik	Ali Rana	Muhlis

MADDE 3 — Daimi surette su altında kalmış veya bataklık haline gelmiş iken ıslahat neticesinde kurutulan sahipli arazinin yarısı Hazineye intikal eder. Meydana çıkacak bu gibi yerlerin sahipleri arzi terkine razı olmadıkları takdirde mahalli idare heyetlerince takdir edilecek bedelin nısfını vererek tamamını tasarruf etmekte muhtardırlar.

Senenin muayyen mevsimlerinde su altında kalmış veya vakit vakit sellere maruz kalmak gibi ahval yüzünden kısmen mutazarrır olan arazinin yine ıslahat neticesinde kurutulan kısmının dörtte biri Hazineye intikal eder.

Bu baptaki muamele birinci fıkroda yazılı hükümlere göre takip olunur.

MADDE 4 — Hükümetin teklifi aynen.

MADDE 5 — Hükümetin teklifi aynen.

MADDE 6 — Bu kanunun hükümlerini icraya Nafia ve Maliye vekilleri memurdur.